

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
JULIANE KOKOTT
esitatud 8. mail 2013¹

Kohtuasi C-251/12

Christian van Buggenhout ja Ilse van de Mierop (Grontimmo SA pankrotihaldurid)
versus
Banque Internationale à Luxembourg

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Tribunal de commerce de Bruxelles (Belgia))

Õiguslane koostöö tsiviilasjades — Määrus (EÜ) nr 1346/2000 — Maksejõuetusmenetlus — Kohustuse täitmine pankrotivõlgnikule — Pankrotivõlgniku võlausaldajale kolmanda isiku poolt väljamakse tegemine — Maksejõuetusmenetluse algatamisest mitte teadmine

I. Sissejuhatus

1. Käesolevas kohtuasjas käsitletakse esmakordselt nõukogu 29. mai 2000. aasta määruse (EÜ) nr 1346/2000 maksejõuetusmenetluse kohta² artikli 24 tõlgendamist. Nimetatud säte kaitseb selle isiku heauskust, kes maksejõuetusmenetluse algatamisest mitteteadlikuna täidab kohustuse pankrotivõlgnikule, kuigi ta oleks saanud kohustuse kehtivalt täita veel ainult pankrotihaldurile.

2. Põhikohtuasjas nõuavad pankrotihaldurid pangalt pankrotivõlgniku kontrol algselt olnud summa väljamaksmist, mille pank on juba maksnud kolmandale isikule panga poolt välja antud tšeki esitamisel enne maksejõuetusmenetluse algatamist tehtud pankrotivõlgniku korralduse alusel. Pank ei taha teist korda – seekord pankrotihalduritele – maksta ning tugineb enda kaitseks määruse artiklile 24.

II. Õiguslik raamistik

3. Määruse nr 1346/2000 artikli 24 lõige 1 sätestab:

„Kohustuse täitmine võlgniku ees

1. Kui liikmesriigis täidetakse kohustus võlgniku ees, kelle suhtes on teises liikmesriigis algatatud maksejõuetusmenetlus, ja järelikult oleks pidanud kõnealuse kohustuse täitma selle menetluse likvideerijale, vabaneb kohustuse täitja oma kohustusest, kui ta ei olnud menetluse algatamisest teadlik.”

1 — Algkeel: saksa.

2 — EÜT L 160, lk 1; ELT eriväljaanne 19/01, lk 191.

III. Asjaolud ja menetlus põhikohtuasjas

4. Association des Copropriétaires du Quartier des Arts esitas 11. mail 2006 Tribunal de commerce de Bruxelles'ile avalduse äriühingu GRONTIMMO SA³ suhtes pankrotimenetluse algatamiseks.

5. Kaks äriühingut andsid 22. ja 24. mail 2006 Grontimmole välja kaks tšekki kokku 1 400 000 euro suuruses summas, et tasuda osaliselt oma olemasolevad võlad Grontimmole.

6. 29. mail 2006 nimetati Grontimmole uued juhid. Samal päeval allkirjastasid Grontimmo ja vahetult enne seda Panama õiguse alusel asutatud äriühing KOSTNER DEVELOPMENT INC.⁴ lepingu, mille kohaselt omandas Grontimmo Kostnerilt ostuoptsiooni 1 400 000 euro eest. See ostuoptsioon hõlmas Luksemburgi õiguse alusel asutatud äriühingu ning Hollandi Antillide õiguse alusel asutatud äriühingu aktsiaid.

7. Grontimmo uued juhid andsid 2. juunil 2006 Dexia Internationale Luxembourg'le⁵ korralduse, millega pangal paluti (i) avada konto, et lunastada kokku 1 400 000 euro kohta välja antud tšekid, ja (ii) välja anda DEXIA pangatšekk summas 1 400 000 eurot, mille saajaks on Kostner ja väljaandjaks Grontimmo. 14.juunil 2006 krediteeriti Grontimmo kontot pangas tšekkide kogusummas 1 399 900 eurot.

8. Tribunal de Commerce de Bruxelles kuulutas 4. juulil 2006 välja Grontimmo pankroti. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu selgituste kohaselt võeti pankrotivõlgnikult seega Belgia õiguse kohaselt kogu vara valitsemise õigus, kusjuures õiguse äravõtmine jõustus automaatselt selle päeva esimesel tunnil. Eelkõige ei saanud kolmandatest isikutest võlgnikud Belgia õiguse kohaselt sellest hetkest alates täita oma kohustust pankrotivõlgnikule nii, et nende kohustust saaks lugeda täidetuks. Pankrotihaldurid avaldasid teatise menetluse alustamise kohta ainult Belgias, mitte Luksemburgis.

9. 5. juulil 2006, see tähendab pankroti väljakuulutamisele järgneval päeval andis pank Grontimmo poolt juba 2. juunil 2006 antud korralduse alusel Kostneri kasuks välja tšeki ostuoptsiooni hinna kohta summas 1 400 000 eurot. Kostner esitas selle tšeki veel samal päeval lunastamiseks ning pank debiteeris vastavalt Grontimmo kontot.

10. Grontimmo pankrotihaldurid nõudsid seejärel pangalt, et viimane kannaks Kostnerile välja makstud summa Grontimmo kontole. Nimetatud väljamakse tegemisel ei võetud arvesse asjaolu, et pankrotivõlgnikult oli vara valitsemise õigus ära võetud ning seda makset ei saa seega lugeda kehtivaks pankrotivara suhtes.

11. Pank tugines määruse nr 1346/2000 artiklile 24 ning viitas asjaolule, et 5. juulil 2006, mil ta väljastas ja lunastas tšeki vastavalt Grontimmo korraldusele, ei olnud ta viimase pankrotist teadlik, mistõttu ta ei ole kohustatud eespool nimetatud summat pankrotivarasse tagasi maksma. Seejärel esitasid pankrotihaldurid eelotsusetaotluse esitanud kohtule panga vastu hagi rahasumma tasumise nõudega.

3 — Edaspidi „Grontimmo”.

4 — Edaspidi „Kostner”.

5 — Nüüd Banque Internationale à Luxembourg, edaspidi „kostjast pank või pank”.

IV. Eelotsusetaotlus ja menetlus Euroopa Kohtus

12. Eelotsusetaotluse esitanud kohus peatas oma 26. aprilli 2012. aasta otsusega menetluse ja esitas Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„Kuidas tuleb tõlgendada 29. mai 2000. aasta määruse nr 1346/2000 artiklis 24 sisalduvaid sõnu „kohustuse täitmine võlgniku ees“?”

Kas neid sõnu tuleb tõlgendada nii, et need hõlmavad pankrotivõlgniku korraldusel tema võlausaldajale tehtud makset, kui pankrotivõlgniku arvel ja tema kasuks selle maksekohustuse täitnud pool ei olnud seda tehes teadlik maksejõuetusmenetlusest, mis oli võlgniku suhtes algatatud teises liikmesriigis?”

13. Euroopa Kohtu menetluses osalesid kirjalikult ja suuliselt Grontimmo pankrotihaldurid, Banque Internationale à Luxembourg, Belgia valitsus ja Euroopa Komisjon. Prantsuse ja Portugali valitsus esitasid kirjalikud seisukohad. Kohtuistungil osales ka Saksa valitsus.

V. Õiguslik hinnang

14. Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub Euroopa Kohtul tõlgendada määruse nr 1346/2000 artikli 24 sõnastust „kohustuse täitmine [pankrotivõlgniku] ees”. Ta soovib teada, kas see võib hõlmata ka makset, mida ei tehtud pankrotivõlgnikule, vaid viimase korraldusel pankrotivõlgniku võlausaldajale pankrotivõlgniku arvel ja tema kasuks.

15. Enne artikli 24 tõlgendamise juurde asumist, tuleb lühidalt käsitleda selle sätte asetust määruse üldises normatiivses kontekstis. Määrus nr 1346/2000 näeb ette maksejõuetusmenetluse algatamist käsitlevate otsuste viivitamata tunnustamise.⁶ Selle automaatse tunnustamise tulemusel ulatuvad õiguslikud tagajärjed selle riigi seaduste kohaselt, kus menetlus on algatatud, kõikidesse liikmesriikidesse.⁷ Määrus sisaldab eelkõige kollisiooninorme kohaldatava õiguse ja pädeva kohtu kindlaksmääramiseks. Nii sätestab määruse artikli 4 lõige 1, et maksejõuetusmenetluse mõjude suhtes kohaldatakse selle liikmesriigi seadust, kelle territooriumil menetlus on algatatud.

16. Maksejõuetusmenetluse algatamisega kaotab pankrotivõlgnik liikmesriikide õiguse kohaselt tavaliselt oma vara valitsemis- ja käsutusõiguse. Sellega kaotab ta ka täitmise vastuvõtmise õiguse: pankrotivõlgniku võlgnik (kolmandast isikust võlgnik) ei saa pankrotivõlgnikule enam kohustust täita nii, et tema kohustus loetakse täidetuks. Kui kolmandast isikust võlgnik siiski täidab oma kohustuse pankrotivõlgnikule, ei vabane ta sellega oma võlast. Pankrotihaldur, kellel on nüüd täitmise vastuvõtmise õigus, ei pea aktsepteerima vastuargumenti, et kohustus on täidetud. Seetõttu on kolmandast isikust võlgnik sellisel juhul põhimõtteliselt kohustatud täitma kohustuse teist korda, seekord pankrotihaldurile.

17. Kuna määrus näeb ette maksejõuetusmenetluse algatamise õiguslike tagajärgede automaatse tunnustamise kõikides liikmesriikides, on kolmandatest isikutest võlgnikel järelikult oht, et teises liikmesriigis menetluse algatamisest mitte teades täidavad nad kohustuse valele isikule. See oht on teistes liikmesriikides maksejõuetusmenetluste algatamise korral eriti suur, kuna kolmandast isikust võlgnikul on vaevalt võimalik saada konkreetse päeva seisuga ülevaadet kõikides liikmesriikides algatatud maksejõuetusmenetluste kohta. Kolmandast isikust võlgnik ei saa eelkõige piirduda lihtsalt sellega, et tutvub tema liikmesriigis avaldatavate teatistega maksejõuetusmenetluste algatamise kohta, kuna määrus ei näe ette kohustust avaldada teatis maksejõuetusmenetluse algatamise kohta kõikides liikmesriikides. Nii ei avaldatud ka käesolevas asjas Luksemburgis teatist Grontimmo pankroti väljakuulutamise kohta.

6 — Vt määruse nr 1346/2000 põhjendus 22.

7 — Vt määruse nr 1346/2000 põhjendus 22.

18. Selles kontekstis kaitseb artikkel 24 neid kolmandast isikust võlgnikke, kes *heauskselt*, kuid uue olukorraga vastuollu sattudes, täidavad kohustuse pärast maksejõuetusmenetluse algatamist.⁸ Selliste isikute kaitseks, kes täidavad võlgnikule kohustuse, teadmata, et mõnes teises riigis on algatatud menetlus ja et väljamakse tuleks tegelikult teha teises riigis algatatud menetluse likvideerijale, näeb määrus ette, et sellise täitmise järel nende võlg kustutatakse.⁹

19. Minu arvates kuulub määruse nr 1346/2000 artikli 24 kohaldamisalasse mitte ainult niisuguse kohustuse täitmine pankrotivõlgnikule, mis seisneb pankrotivõlgnikule otse makse tegemises või muu varalise hüve vahetus üleandmises, vaid ka üldiselt kolmandatele isikutele soorituste tegemine, kui kolmandast isikust võlgnik teeb seda pankrotivõlgniku korraldusel ja tema arvel. Ka selliseid sooritusi tuleb kvalifitseerida kui „kohustuse täitmine pankrotivõlgniku ees” määruse nr 1346/2000 artikli 24 tähenduses. See tuleneb nii määruse artikli 24 sõnastuse kui ka mõtte ja eesmärgi tõlgendusest.

A. Sõnastus

20. Põhikohtuasja hagejad ning Belgia, Saksa ja Portugali valitsus pooldavad niisugust mõiste „kohustuse täitmine” tõlgendamist, mis hõlmab ka panga (kolmandast isikust võlgnik) väljamakset pankrotivõlgniku võlausaldajale, mis toimub pankrotivõlgniku korraldusel¹⁰ või viimase nõusolekul¹¹.

21. Artikli 24 sõnastus võimaldab niisugust tõlgendust. Sama kehtib veel enam muu hulgas määruse inglise-, prantsuse-, hispaania- ja itaaliakeelsete versioonide suhtes, mis kasutavad sõnastust „täitmine võlgniku kasuks”¹². Lepingulise kohustuse täitmine ei toimu pankrotivõlgniku kasuks mitte ainult siis, kui pankrotivõlgnik saab sellega otse rahasumma või muu varalise hüve ning seega piltlikult öeldes kohustuse täitmisega vahetult midagi enda kätte.

22. „Täitmine võlgniku kasuks” on selle sõnastuse tavatähenduses endastmõistetavalt olemas ka siis, kui kolmandast isikust võlgnik teeb küll kolmandale isikule soorituse, kuid täidab sellega just tema enda, see tähendab kolmandast isikust võlgniku olemasoleva kohustuse pankrotivõlgniku ees. Kui näiteks pankrotivõlgniku ees olev kohustus seisneb nimelt selles, et kolmandale isikule tuleb üle anda asi, siis seisneb selle kohustuse võlgniku kasuks täitmine just kolmandale isikule üleandmises.

23. Ka laiemast vaatepunktist vaadelduna saab niisugust kolmandale isikule tehtud sooritust käsitada pankrotivõlgniku kasuks tehtud täitmisena. Kui nimelt pankrotivõlgnikul on kolmanda isiku ees teatav kohustus, näiteks peab ta täitma ostuhinna tasumise nõude, vabaneb pankrotivõlgnik kolmandale isikule täitmisega oma kohustusest. Kolmandast isikust võlgniku sooritus kolmandale isikule tuleb seega ka selles tähenduses pankrotivõlgnikule „kasuks”. Nii on see ka käesoleval juhul: Kostnerile tehtud väljamakse on Grontimmo kasuks, kuna viimane vabaneb sellega ostuhinna tasumise nõudest, mis Kostneril tema vastu oli.

24. Määruse saksakeelne versioon kasutab artiklis 24 sõnastust „wer an einen Schuldner leistet”. Selle sõnasõnalisel tõlkimisel näiteks prantsuse keelde tuleks seda tõlkida pigem sõnastusega „celui qui exécute une obligation à l'égard du débiteur”. Saksakeelne versioon võib seega olla kitsam kui mõned teised keeleversioonid, mis kasutavad sõnastust „võlgniku kasuks”. Samas võimaldab ka saksakeelne sõnastus „wer an einen Schuldner leistet” ilma probleemideta normi välja pakutud tõlgendust. Keele

8 — Vt määruse põhjendus 30.

9 — Vt samuti määruse põhjendus 30.

10 — Belgia ja Portugali valitsus ning põhikohtuasja hagejad.

11 — Saksa valitsus.

12 — „Exécution au profit du débiteur”, „where an obligation has been honoured in a Member State for the benefit of a debtor”, „ejecución a favor del deudor” ja „prestazioni a favore del debitore”.

tavatähenduse kohaselt seisneb sooritus „täitmises” siis, kui sooritus tehakse seoses konkreetse võlasuhtega. Sellepärast on keeleliselt „kohustuse täitmine võlgniku ees” olemas ka siis, kui kolmandast isikust võlgnik teeb tema ja pankrotivõlgniku vahelise võlasuhte tõttu kolmandale isikule soorituse. See võlasuhe teeb soorituse kolmandale isikule *kohustuse täitmiseks pankrotivõlgniku ees*.

25. Määruse artikli 24 niisugust tõlgendust toetab ka määruse põhjendus 30, millest tuleneb, et artiklis 24 sisalduv täitmise mõiste ei hõlma üksnes väljamakseid, vaid ka muul viisil täitmist pankrotivõlgnikule.¹³ Pankrotivõlgnikule täitmine ei pea aga – erinevalt talle tehtavast väljamaksest – olema tingimata seotud talle vahetult tehtava sooritusega.

26. Selle, kas kolmandast isikust võlgniku ja pankrotivõlgniku vahel on selline võlasuhe, määrab kindlaks siseriiklik õigus, nagu seda õigesti märkis Saksa valitsus. Käesolevas asjas ei anna küll miski alust arvata, et niisuguse võlasuhte olemasolu peaks eitama. Kolmandale isikule (Kostner) tehtava sooritusega täidab kolmandast isikust võlgnik (pank) pankrotivõlgnikule (Grontimmo) panga ja pankrotivõlgniku vahelisest lepingust tuleneva kohustuse. Pangal oli nimelt Grontimmo ees lepingust tulenev kohustus maksta kontol olev raha Grontimmo korraldusel välja Grontimmole endale või kolmandatele isikutele või aga – nagu käesoleval juhul – välja anda konto arvel tšekk ning see lunastada. Seda Grontimmo ees võetud kohustust soovis pank käesoleval juhul tšeki väljaandmisega ja lunastamisega täita.

27. Minu arvates on seetõttu niisugune olukord nagu vaidlusalune kahtlemata määruse artikli 24 sõnastusega hõlmatud, ilma et oleks vaja selle sätte laiendavat tõlgendamist. Tšeki väljaandmine ja lunastamine Kostneri kasuks kontot debiteerides kujutab endast panga kohustuse täitmist oma kliendile, pankrotivõlgnikule.

B. *Teleoloogiline tõlgendamine*

28. Nagu juba märgitud, näeb määrus ette teises liikmesriigis algatatud maksejõuetusmenetluse automaatse tunnustamise, kuid ei sätesta samaaegselt kohustust avaldada kõikides liikmesriikides teatis menetluse algatamise kohta. Selles kontekstis kaitseb artikkel 24 neid kolmandaid isikuid, kes heauskselt, kuid uue olukorraga vastuollu sattudes, täidavad kohustuse pärast maksejõuetusmenetluse algatamist veel pankrotivõlgnikule, kellel ei ole aga enam täitmise vastuvõtmise õigust. Need heausksed kolmandad isikud ei pea täitma kohustust teist korda, nüüd juba pankrotihaldurile.

29. Niisuguse heauskse kolmanda isiku kaitsmise vajadus, kelle täitmine pankrotivõlgnikule seisneb kolmandale isikule tehtavas sooritusel vastavalt pankrotivõlgniku korraldusele, ei erine selles osas niisuguse kolmanda isiku kaitsmise vajadusest, kes täidab pankrotivõlgniku ees kohustuse vahetu sooritusega. Nimelt täidab kolmandast isikust võlgnik mõlemal juhul oma lepingust tuleneva kohustuse pankrotivõlgniku ees ainult seetõttu, et ta ei tea midagi viimase maksejõuetusest.

30. Seda arusaama toetab ka põhikohtuasja vaatlemine. Kui pank ei ole teadlik oma kliendi vara suhtes teises liikmesriigis maksejõuetusmenetluse algatamisest, ei ole mingit põhjust, miks peaks ta olema siis –, kui ta veel enne maksejõuetusmenetluse algatamist on võtnud endale õiguslikult kehtiva kohustuse välja anda ja lunastada tšekk ning maksab maksejõuetusest mitteteadlikuna pankrotivõlgniku kontolt välja kolmandale isikule rahasumma – halvemas seisus, kui siis, kui ta maksab kontol oleva summa välja vahetult pankrotivõlgnikule.

13 — Virgós, M., ja Schmit, E., Erläuternder Bericht zu dem EU-Übereinkommen über Insolvenzverfahren, deutsche Fassung nach Überarbeitung durch die Gruppe der Rechts- und Sprachsachverständigen, Der Rat der Europäischen Union, Doc. 6500/1/96 REV 1, punkt 187.

31. Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab selles osas õigesti asjaolule, et pangalt ei saa eeldada, et ta kontrollib iga päev enne välismaiste klientide maksekorralduste täitmist teistes liikmesriikides avaldatud teatise maksejõuetuste kohta või laseb endale esitada kinnituse maksejõuetusmenetluse puudumise kohta, millel oleks niikuinii tõendusjõud ainult kinnituse väljastamise päeva suhtes. Teistsugune tõlgendus tooks kaasa piiriüleste maksete olulise kahjustamise, nagu väitsid õigusega mõned liikmesriigid.

32. Asjaolu, et käesolevas asjas võis konkreetselt olla tegemist tehinguga, millega pankrotivõlgnik vähendas võib-olla kahju tekitamise või pettuse sooritamise kavatsusega pankrotivara, ei õigusta määruse artikli 24 kitsendavat tõlgendamist panga kahjuks. Sest just tema head usku peab see säte ometi kaitsma. Kui pank oleks teadlik pankrotivõlgniku kuritarvitavast korraldusest, siis ei oleks ta niikuinii enam heauskne ega saaks tuletada määruse artiklist 24 õigusi.

33. Ka komisjoni argument, et siin esitatud tõlgendus soodustaks pankrotivara vähendamist, ei ole veenev. Selles osas ei ole vahet, kas pankrotivõlgnik vähendab pankrotivara sellega, et ta laseb kontrol oleva summa endale välja maksta ning edastab selle summa siis sularahas kolmandale isikule, keda ei ole võimalik tuvastada, või kasutab oma panga väljamakse võimalust. Mõlemal juhul rikub ta siseriiklikku õigust, mille eest tuleb sõltuvalt asjaoludest kas karistusõiguse sätete kohaselt või muul viisil vastutusele võtta pankrotivõlgnik. Küll aga ei nähtu ühtegi põhjust, miks peaks pank vastutama ainult teisel juhul.

34. Komisjoni arvamus on selles osas, milles ta leiab, et siseriikliku õigusega tuleb ette näha, kas see sisaldab niisugust sätet heausksuse kohta, mille kohaselt võib sellise panga niisuguses olukorras nagu käesolevas asjas vabastada väljamakse tegemise kohustusest, vastuolus määruse nr 1346/2000 artikli 24 ühtlustamisideega. Nimelt ei viita määruse artikkel 24, erinevalt määruse enamikust teistest sätetest, mitte siseriiklikule õigusele, vaid sisaldab iseseisvat materiaalõigusnormi, mida ka kõikides liikmesriikides tuleb ühetaoliselt kohaldada. Seetõttu tuleb ka seda normi tõlgendada kirjeldatud viisil liidus autonoomselt.

35. Lõpuks on komisjon seisukohal, et kuna artikkel 24 kujutab endast erandit menetluse algatamise otsuse automaatse tunnustamise põhimõttest, tuleb seda algusest peale kitsalt tõlgendada. See argument ei ole käesoleval juhul aga asjakohane, kuna esitatud tõlgendus on vahetult hõlmatud sätte enda sõnastusega ning ei kujuta endast – nagu arvab komisjon – lubamatut laiendavat tõlgendust.

VI. Ettepanek

36. Seetõttu teen ettepaneku vastata eelotsusetaotlusele järgmiselt:

Pankrotivõlgniku võlausaldajale väljamakse tegemine kujutab endast kohustuse täitmist „võlgniku ees” nõukogu 29. mai 2000. aasta määruse (EÜ) nr 1346/2000 maksejõuetusmenetluse kohta artikli 24 tähenduses, kui see makse tehakse pankrotivõlgniku ees võetud kohustuse täitmiseks.